

İSLÂMDA HASED VE GIBTA

«أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ...»

«Hased bir manevî târizdir, *Eltât-ı Mevlâyâ*.»

(Ş. Yahya Efendi)

Halk arasında çekememezlik diye tâbir edilen hased; bir kimsenin başka birinde mevcut olan, maddî veyahut mânevî bir nîmetin, onda bulunmasından ezâ duyup o kimseden bu nîmetin mutlak sûrette zevâlini arzu etmek demektir. Bu nîmet mal, mülk, servet, makam, rütbe, ilim, ahlâk, güzellik, itibar, sıhhat, rahat ve sanat gibi şeyler olabilir. Hased eden için zevâlini istediği nîmetin kendisine gelip gelmemesi mühim değildir. Hattâ «Ondaki nîmet onda kalsın da, o kadar da sana verelim» denilse râzı olmaz. Onun istediği tek şey haset ettiği kimsenin elindeki nîmet ne ise, o ondan zâil olsun zelil ve hâkir bir duruma düşsün. Bundan dolayı ezâ duyan müfsid kalbi de sükûnet bulsun.

Eğer başkasındaki nîmetin zevâlini istememekle beraber kendisine de onun gibisini veya daha çoğunu isterse, bu hasedlik değil gıpta etmek, imrenmek demektir. Bazan buna da mecazî olarak hasedlik denir.

Kardeşinde bulunan nîmetin zevâlini temennî etmiyerek ondan özendiğin için aynı nîmetten kendine de verilmesini dilemekte bir beis yoktur. Böyle hasedlik câizdir. Peygamberimiz Efendimiz (S.A.V.) «Şu iki şeyden başkasında hased yoktur : Bir adam ki Allah ona mal vermiş, o da o malı hayırlı işlerde harcıyor. Diğer bir adam ki Allah ona ilim ve hikmet vermiş, o da onunla amel ediyor ve onu insanlara öğretiyor.» (1) buyurmuşlardır.

Nasıl ki demokraside umumî hükümler dairesinde başkasının hakkına tecavüz etmemek şartıyla herkes ferdî ve içtimâî bir serbestiye sâhipse, her hükmünde birer demokrasi esası görünen İslâm dîninde de hasedliğe ancak bu şartlar dâhilinde cevaz verilmiştir ki bu kötü mânâda hasedlik değil, belki gibta etmek, imrenmek ve özenmektir.

İnsanoğlu ferdî ve içtimâî varlığını idâme ettirmek maksadiyle kendisi için lüzumlu olan nesneleri beri çekmek, bunun aksi olanları da kendisinden uzaklaştırmak mecburiyetindedir. Ancak, bunda başkasının hakkına tecavüz etmemeğe dikkat etmelidir. Aynı yolda giden yolcular maksadlarına birbirlerinden evvel varabilmek için koşabilirler. Fakat bu koşuş, diğerlerinin önüne sed çekerek onları yollarından geri çevirmek sûretiyle olmamalıdır. İşte bir kimsenin nâil olduğu nîmetin zâil ve gaib olduğunu istemeksi-

(1) Behcetü'n-nüfûs

zin, böyle bir nîmete kendisinin de nâil olmasını arzu etmek, bunun için gerekli esbâba tevessülle bu yolda çalışıp çabalamak, aynı gaye için aynı yolda yürüyen insanların birbirlerine engel olmadan menzillerine erişmeleri kabîlinden olduğu cihetle bu hasedlik menduptur. Hattâ bir kimsenin kendisine, akrabasına, komşusuna, dinine, vatan ve milletine faydalı bir unsur olabilmek için böyle olan diğer bir Müslüman kardeşini geçmesi, bu uğurda hiç ölmeyecekmiş gibi çalışması vâciptir ki buna, münâfese ve müsâbaka denir. Cenâb-ı Hakk, Kur'ân-ı Kerîm'inde «Hayırlı işlere acele ediniz. İyilik husûsunda yarış ediniz.» (2). Diğer bir âyetinde: «Rabb'inizin mağfiretine ve müttekîler için hazırlanan gökler ve yerler genişliğinde olan cennete koşunuz.» (3) buyurmuşlardır.

İnsan, gıpta edilecek bir nîmete sâhib olan diğer Müslüman kardeşinden özenmeli, imrenmeli. «Ona veren Allah muhakkak ki çalıştığım takdirde bana da verir.» diyerek o kimse hakkında herhangi bir zarar düşünmeden onun gibi çalışarak o nîmete ermeğe ve hattâ mümkünse ondan fazla çalışarak onu geçmeğe, dolayısıyla Allah'ın emrine imtisâl ve o çok geniş olan cennete girmeğe hak kazanmağa gayret etmelidir.

İnsanların iç bünyesine ârız olan bu hasedlik umumiyetle her sınıf halkta bulunabilen, ferdî olduğu kadar icâbında bir toplumun maddî ve manevî bünyesinde de büyük yaralar açabilen bu hastalık, insanların dîninde, aklında, fikrinde, vicdânında vesair insanî duygu ve düşüncelerinde zaman ve zemin buldukça faaliyet gösterir. Cemiyetin terakkî ve teâlîsinin, nizam ve âsâyişinin bir numaralı düşmanı hâline gelir. Beşer tarihinde her zaman bunun misâllerine raslamak mümkündür. Resûl-u Ekrem Efendimiz (S.A.V.) bu hususta şöyle buyururlar:

«Yeryüzünden nesli kesilmiş, adı sanı kalmamış milletlerin çoğunun helâkine sebep, haseddir. Çünkü aralarında hasedlik olan milletler, er geç çökmeye mahkûmdurlar.»

İşte insanları içten içe kemiren cemiyetlerin çökmesine sebep olan bu kötü huyu İslâm dîni haram kılmış ve bundan daima kaçınılmasını emretmiştir. Peygamberimiz hadîs-i şerîflerinde buyururlar ki; «Kalbi hasedle dolu olan, insanlar arasında söz taşıyarak onların aralarını açanlar ve kâhinlik edenler benden olmadığ gibi ben de onlardan değilim.» (4).

«Sakinin, hasedden sakının! Zira nasıl ki ateş odunu yiyip tüketirse, hased de yapılan iyilikleri yer tüketir.» (5).

«Acı bir şeyi bala karıştırdığınız vakit nasıl tadını bozarsa, hased de îmânın nûrunu öylece bozar.» (6).

(2) El-Bakara, a : 148

(3) Âl-i İmrân, a : 133

(4) Sahihayn

(5) Ebû Dâvut

(6) Sahihayn

«Rızık ve bünye itibâriyle yaradılıştâ kendisinden üstün olanlara bakıp da ben niçin öyle değilim! diye kendinize eziyet edeceğinize rızık ve bünye itibâriyle sizden aşağı olanlara bakarak hâlinize şükrediniz.» (7).

«Bir kimse için şu üç şey hüsrânı mûcipdir : Başkaları hakkında sû-i zan beslemek, herhangi bir şeye uğursuzluk isnâd etmek ve başkalarının nâil olduğu nîmete hasedlik etmek.» (8).

Her şeyden evvel şu bilinmelidir ki, bütün mevcûdâtı yaratan Hâlik-i Âzam, insanları da yaratmış ve onların birbirlerinden farklı maddî ve mânevî nîmetlerini de ezelde takdir buyurmuştur. Halbuki onun rahmet denizi o kadar engin, lûtf ve âtîfet hususunda O, o kadar zengindir ki, bir anda bir zerreden kâinatı nîmete garketmesi işten bile değildir. Hal böyle iken Allah dileseydi ezelde herkesi her hususta müsavî kıları. O, bâzısına çok veriyse rahmetinden, bâzısına da az veriyse, o da sırlı hikmetindendir ki o hikmetten sual olunmaz.

«Yoksa onlar Allahın kereminden insanlara verdiği şeylere karşı haset mi ediyorlar?» (9).

«Rabbinin rahmetini onlar mı paylaşıyorlar? Dünya hayâtında onların mâişetlerini bile aralarında biz taksim ettik. Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini kimine derecelerle üstün kıldık.» (10).

Görülüyor ki hased, yalnız, hased edilen kimseye karşı değil aynı zamanda Allah'ın takdirine Allah'ın o sırlı hikmetine rızâ göstermemek, ona îtiraz ve isyan etmektir. Hak arasında «Hased edenin hasmı Allah'tır.» denmesinin sebebi de işte budur.

Yukarıda zikri geçen hadîs-i şerîfler gereğince hased, Müslümanın Peygamberi ile olan bağıını koparıyor. İşlediği diğer iyilikleri ateşin odunu yaktığı gibi yiyip tüketiyor. İmânın nûrunu ifsâd ediyor. İnsanın kendi dünyevî huzur ve rahatını bozuyor. Çünkü çok kere hased edenin hasedinin zararı kendine olur. Hele hased edilen kimsedeki nîmet mânevî ise zarar büsbütün çoğalır. Zira hased eden hased ettiği kimsedeki nîmeti söküp alamadığı gibi hased edenin şerrinden kurtulmak için hased edilen de üzerindeki nîmeti çıkarıp atamaz. Dolayısıyla hased edenin ızdırap ve azâbı kendisini için için yiyip tüketir. Hattâ çok zaman bundan hased edilen kimsenin de haberi olmaz. İslâm dinince haram olan bu kötü huydan insanın, yarın huzûr-ı mahşerde müthiş azâba giriftar olacağını düşünmese bile kendisine elem ve ızdırap verici bu sinsi hastalığa teslim olmaması lâzımdır.

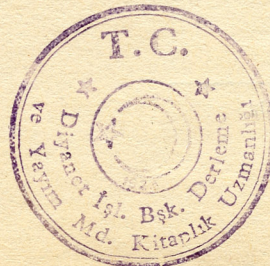
Büyük mütefekkir Şeyh Sâdi der ki : «Hased eden bir insan için Allah'tan başka bir belâ dilemeğe hiç lüzum yok. Ona en büyük belâ bu hasedli-ği sebebiyle içinde bulunan elem ve ızdırap yeter. Hased edene düşmanlık

(7) Buhârî

(8) »

(9) El-Nisâ, a : 54

(10) Zuhruf, a : 32

de etmeğe lüzum yok. Nefsinde bu kadar büyük bir düşman varken kendisine sizin yapacağınız düşmanlık onun yanında hiç kalır.»

Bu gibi mevzii zarar hâsîdin hasedinin fiile çıkmayıp kuvvede kaldığı müddetçedir. İnsan kendi kendinin düşmanı olamayacağına göre bu hastalığı fiilen tedavî etmek sûretiyle kuvveden de söküp atmak mümkündür. Bu, nefisle mücâdele demektir. Mâlûm olduğu üzere dünya ve âhiret âlemlerinin sâhibi olan ve bu âlemlerde cereyân etmiş ve edecek olan bütün hâdisat ve vukuâtı takdir ve tedvir eden Allah'tır. Kullarının erzâkını zamanında taksim eden de O'dur. Bunu böyle düşünerek hakka rıza göstermek lâzım. «Onda niçin olmuş, olmasaydı... Zâil olsun!» denecek yerde «Allah öyle takdir etmiş o da esbabına tevessülle, çalışmış, Allah da vermiş, olanın olmayana zararı olmaz, bilâkis faydası olur. Bugünkü hâlimize şükür. Allah dileydi bizleri de onun gibi kılardı» diyerek nefsinin istediğinin zıddını yapması lâzımdır ki, aynı zamanda bundan ecir kazanır. Ahlâkın yüksek bir mertebesine erişmiş olur. Aksi takdirde bütün zarar kendi nefsinedir. Hele kuvveden fiile çıkarmağa teşebbüs ederse hem kendisi ve hem de başkası için tehlike artar. Allahu Teâlâ Hazretleri hased edenin hasedinin fiile çıkmasıyla zuhûr edecek şerden bizlere korunmaklığımızı emrediyor. Buyuyorlar ki: «Yâ Muhammed! Yarattığı şeyin şerrinden ve hased ettiği zaman hased edenin şerrinden Allah'a sığınırım de.» (11).

Bu âyet-i celîleden de anlaşılacağı veçhile; «Bende olmayan onda da olmasın» diye hased edenin şerri büyüktür. Bundan Allah'a sığınmak, herkesin maddî ve manevî menfaati iktizâsındandır.

Nîmet sâhibi olan, daima hasedliğe hedef olmaktan kaçınılmalı gıptaya hedef olmağa çalışmalı, büyük bir tevâzû içinde kendisinin o nîmete lâyık olduğunu tebârüz ettirmek için gerektiği şekilde hareket etmekten çekinmemelidir. Meselâ elindeki nîmet bir servetse bunda, mensup olduğu topluluğun da bir çok te'sirleri olmuştur. Demek ki, onların da bu nîmette az veya çok hakkı vardır. Bu haklar ne ise zamanı geldikçe zengin Müslümana yakışır şekilde tasarrufta bulunması lâzımdır. Eğer nîmet ilimse, bu ona Allah'ın büyük bir lûtfudur. Ondaki muhitinin faydalanması zaten Allah'ın emirleri cümlesindendir. Nîmet sıhhat ve rahatsız başkalarına gösteriş yapmaktan kaçınılmalı, Allah'a şükretmeli, muhitine de sıhhat ve rahatlık dilemeli. Velhâsıl nîmet sâhibi, başkalarının kem gözlerinden korunmak için ne lâzımsa yapmalı. Zaman ve zemin buldukça kendisinden başkalarını da faydalandırmak sûretiyle nefsi ile mücâdele etmesi akıl kâdır. Böylece hem kulluk vazifesini yapmış olur ve hem de gıptaya hedef olarak başkalarını da Allah yolunda ve milleti uğrunda çalışmağa teşvik etmiş olur.

İsmail KIRLI

(11) El-Felâk